

ITAALIA KEELE GRAMMATIKA

Merje Kala

**ITAALIA
KEELE
GRAMMATIKA**

**Põhitõed algajale ja
edasijõudnud keelehuvilisele**

Tartu 2025

Toimetanud Francesco Gabrielli
Tehniliselt toimetanud Kairit Henno
Illustreerinud Jana Lass
Kujundanud Ege Taškin

Autoriõigus: Atlex OÜ, Merje Kala ja Jana Lass, 2012, 2025

Kõik õigused kaitstud. Igasugune autoriõigusega kaitstud materjali ebaseaduslik
paljundamine ja levitamine toob kaasa seaduses ette nähtud vastutuse.

Atlex OÜ
Kivi 23
51009, Tartu
Tel 734 9099
Faks 734 8915
atlex@atlex.ee
www.atlex.ee

ISBN 978-9949-492-03-9

EESSÕNA

Itaalia keel on üks viiest Euroopas enim õpitud võõrkeelest, imetletud kogu maailmas oma musikaalsuse, pehmuse ja mängulisuse poolest.

Meenutame, et peale riigikeele staatuse Itaalias ja San Marino vabariigis on itaalia keelel ka ühe riigikeele roll Šveitsis ning Vatikanis. Samuti on see teine riigikeel mitmes Sloveenia ja Horvaatia piirkonnas, väga levinud Maltal, Vahemere maades ning itaallaste kogukondades välismaal (nt USA-s, Argentiinas, Brasiilias, Austraalias jm).

Erinevalt eesti keelest kuulub itaalia keel suurde indoeuroopa keelte perre, täpsemalt uusladina ehk romaani keelte gruppi. Romaani kehtel on palju omavahelisi foneetilisi ja morfosüntaktilisi sarnasusi. Nii on itaalia keel ajalooliselt ning lingvistiliselt lähedane hispaania, portugali, prantsuse ja ka rumeenia keelele.

Itaalia keele väljakujunemist on mõjutanud ühest küljest Itaalia eri dialektide areng Rooma impeeriumi lagunemise järel, teisest küljest Firenze dialekti astmeline tugevnemine 14. sajandi intellektuaalide toel, mille tulemusena vormus 16. sajandil kogu nüüdset keeleala ühendav standardmudel.

Kui tunnete endas soovi ja vajadust süveneda mõnesse itaalia keele teemasse, leiate selles grammatikas asjaliku tugi- ja õppematerjali – olgu siis abiks tundides esitatu kõrvale või iseõppijale. Õpik sobib nii algajale kui ka edasijõudnule.

Teos on hõlpsasti kasutatav, toetudes samas itaalia keele autoriteetsematele grammatikatele, nagu Luca Serianni ja Maurizio Dardano/Pietro Trifone grammatikad, samuti autori vahetutele aastatepikkustele õpingutele ja uurimustele. Siin esitatakse itaalia keele fonoloogiline ja morfoloogiline analüüs, mida toetavad hoolikalt valitud kasutusnäited koos humoorikate pildikestega ning selgitavad kokkuvõtlikud tabelid. Kõik see aitab keelehuvilisel analüüsida itaalia keele grammatika keerukamaid seiku.

Teose koostaja Merje Kala on lõpetanud Tartu ülikooli (1996) ja õppinud itaalia keelt ka Itaalias (Bolognas, Perugias, Napolis). Ta on õpetanud itaalia keelt Tartu ülikoolis ja mitmes keeltekoolis, tegutsenud ja tegutseb tõlgi ning tõlkijana Eestis ja Itaalias.

Teose toimetaja Francesco Gabrielli on lõpetanud Itaalias Trieste ülikooli tõlke eriala. Ta on tegutsenud mitmekeelsete projektide tõlkijana, toimetajana ning koordinaatorina, praegu töötab tõlkeassistendina Euroopa Parlamendi juures. Eesti keelt on ta õppinud Luxembourgis ja ka Tartu ülikoolis korraldatud kursustel.

Kuna siin esitatud materjal on laiaulatuslik ja keerukas, palume ette tänades lugejail edastada toimetajale võimalikud kommentaarid ja soovitused, mida arvestame järgmist väljaannet koostades.

SISUKORD

1. HÄÄLDUS (<i>la pronuncia</i>)	11
1.1 Hääldealused	11
1.2 Rõhk (<i>l'accento</i>)	14
2. NIMISÕNA (<i>il sostantivo</i>)	14
2.1 Nimisõna sugu (<i>il genere</i>)	15
2.2 Naissoo vormide moodustamine	16
2.3 Mitmuse moodustamine	18
2.4 Liitsõnad	21
2.5 Pärinimed (<i>i nomi propri</i>)	23
3. ARTIKKEL (<i>l'articolo</i>)	23
3.1 Määrav ja umbmäärane artikkel (<i>l'articolo determinativo e indeterminativo</i>)	23
3.2 Osaartikkel e partitiivne artikkel (<i>l'articolo partitivo</i>)	30
3.3 Artikli ärajätmine (<i>l'omissione dell'articolo</i>)	31
4. OMADUSSÕNA (<i>l'aggettivo qualificativo</i>)	32
4.1 Vormid	32
4.2 Omadussõnade ühildumine (<i>la concordanza</i>)	35
4.3 Omadussõna asend	37
4.4 Omadussõnade võrdlusastmed: kesk- ja ülivõrre	39
5. ASESÕNA (<i>il pronome</i>)	42
5.1 Isikulised asesõnad (<i>i pronomi personali</i>)	42
5.2 Partikkel <i>ne</i> (<i>la particella partitiva ne</i>)	48
5.3 Partikkel <i>ci</i> (<i>vi</i>) (<i>le particelle ci / vi</i>)	50
5.4 Umbisikuline asesõna <i>SI</i> (<i>si impersonale, si passivante</i>)	51
5.5 Omastavad asesõnad (<i>gli aggettivi e i pronomi possessivi</i>)	53
5.6 Umbmäärased asesõnad (<i>i pronomi indefiniti</i>)	55
5.7 Näitavad asesõnad e demonstratiivpronoomenid (<i>i pronomi dimostrativi</i>)	58

5.8	Küsiavad-siduvad asesõnad e interrogatiiv-relatiivpronoomenid (<i>i pronomi interrogativi</i>)	60
5.9	Siduvad asesõnad (<i>i pronomi relativi</i>)	61
6.	EESSÕNA (<i>la preposizione</i>)	62
6.1	Vormid	62
6.2	Kasutus	63
7.	ARVSÕNA (<i>il numero</i>)	73
7.1	Põhiarvsõnad (<i>i numeri cardinali</i>)	73
7.2	Järgarvsõnad (<i>i numeri ordinali</i>)	75
8.	MÄÄRSÕNA (<i>l'avverbo</i>)	76
8.1	Viisi- ja seisundimäärsõnad (<i>kuidas? mil viisil?</i>)	76
8.2	Rõhumäärsõnad	78
8.3	Ajamäärsõnad (<i>millal?</i>)	79
8.4	Kohamäärsõnad (<i>kus? kuhu?</i>)	79
8.5	Hulga- ja määramäärsõnad (<i>kui palju? kuivõrd?</i>)	80
8.6	Määrsõnade võrdlustasemed	81
8.7	Kasutus	82
8.8	Määrsõna koht lauses	82
9.	VERB (<i>il verbo</i>)	83
9.1	Reeglipärased verbid (<i>i verbi regolari</i>)	83
9.2	Ebareeglipärased verbid (<i>i verbi irregolari</i>)	85
9.3	Refleksiivsed verbid (<i>i verbi riflessivi e reciproci</i>)	91
9.4	Aegade kasutamine	94
9.5	Infinitiiv (<i>l'infinito</i>)	121
9.6	Kesksõnad e partsiibid (<i>i participi</i>)	126
9.7	Gerundiiv (<i>il gerundio</i>)	130
9.8	Umbisikulised verbid (<i>i verbi + le espressioni impersonali</i>)	131
9.9	Passiiv (<i>il passivo</i>)	134
9.10	Verbide pööramistabel	136

10. VERBIKONSTRUKTSIOONID (<i>le costruzioni verbali</i>)	156
11. LAUSE (<i>la frase</i>)	161
11.1 Sõnajärg (<i>l'ordine delle parole</i>)	161
11.2 Küsilaused (<i>le frasi interrogative</i>)	162
11.3 Eitus (<i>la negazione</i>)	165
11.4 Otsene ja kaudne kõne (<i>il discorso diretto e indiretto</i>)	168
12. SÕNAREGISTER	173

Giordano Bruno vs Giorgio Armani

1. HÄÄLDUS (la pronuncia)

1.1 Hääldusalused

Itaalia tähestik: **A** [a] **B** [bi] **C** [tši] **D** [di] **E** [e] **F** [effe] **G** [dži] **H** [akka] **I** [i] **J*** [i lunga vōi dže] **K*** [kappa] **L** [elle] **M** [emme] **N** [enne] **O** [o] **P** [pi] **Q** [ku] **R** [erre] **S** [esse] **T** [ti] **U** [u] **V** [vi/vu] **W*** [doppia vi/doppia vu vōi vi/vu doppia] **X*** [iks] **Y*** [ipsilon vōi i reco/a] **Z** [dzeeta]

Näiteid tähtlühendite häälduse kohta: **cd** [tši-di], **tv** [ti-vu], **dvd** [di-vu-di], **www**.

abc [vu-vu-vu (punto) a-bi-tši], **mp3** [emme-pii-tre], **r@s** [erre (kjottšjola) esse]

Nime tähthaaval dikteerides: nt Kati Samm [kappa-a-ti-i esse-a-emme-emme]

Üldised hääldusreeglid

C	C + e vōi i	[tše], [tši]	Leonardo da Vinci Celentano Puccini	[leonardo_davvintši] [tšelentaano] [putšiini] ¹
	Ci + vokaal	[tš]	Ciao	[tšao]
	C + a, o, u	[k]	Petrarca Marconi Eco	[petrarka] [markooni] ¹ [eeko]
	C + h	[k]	Michelangelo Machiavelli	[mikelandželo] [makjavelli] ¹
	C + konsonant	[k]	San Clemente Ponte Vecchio	[san klemente] [ponte vekkjo]
Q	esineb tavaliselt u ees	[k]	qui acqua	[kuui] [akua]
G	G + e, i	[dže] [dži]	Genova Gina Lollobrigida	[džeenova] [džiina lollobridžida]
	Gi + vokaal	[dž]	Giordano Bruno Giulio Cesare Giorgio Armani Caravaggio	[džordaano bruuno] [džuljo tšeezare] [džordžo armaani] ¹ [karavaddžo]

* Võõrtähed itaalia keeles.